

„Grit“: Силата на страстта и ПОСТОЯНСТВОТО

„GRIT“ Е АНГЛИЙСКА ДУМА, КОЯТО ОЗНАЧАВА СМЕЛОСТ И РЕШИТЕЛНОСТ. В МОМЕНТА СЕ НАЛАГА В ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ПРАКТИКА И В УПРАВЛЕНЧЕСКИТЕ МОДЕЛИ, КАТО ПРОТИВОВЕС НА СТАТИЧНАТА, „ВТВЪРДЕНА“ ПРЕДСТАВА ЗА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ И ТАЛАНТ.

GUILLERMO FARIÑAS

В продължение на много години един баща се оплаквал, че децата му не са гениални, което щяло да бъде решаващо, за да постигнат нещо и да бъдат някой в живота, и не се поколебал да им каже, че не се гордее с тях. Можем да си представим какви мисли биха минали през главите на тези млади хора. Един ден една от дъщерите му спечелва престижната стипендия на Макартър, известна като „Наградата за гений“. Когато споделила новината с баща си, тя не могла да не се развълнува, когато той ѝ казал, че се гордее с нея. И тогава във въображението си тя се уловила да казва: „Тате, ти каза, че не съм гений. Не споря за това. Познаваш много хора, които са по-умни от мен. Аз искам само да знаеш нещо: Обичам своята работа толкова, колкото ти обичаше твоята. Имам чувството, че това е моето призвание. Всеки ден предизвиквам себе си. Когато падна се мъча да стана. Не съм най-умният човек, но опитвам да бъда най-упоритият“. И тя погледнала баща си мълчаливо. След това момичето продължило: „В дългосрочен план, татко, упоритостта е по-важна от таланта“. И нейните думи не са без основание. Изследванията ѝ - тези, които ѝ донесоха наградата - предложиха научни доказателства, доказващи това твърдение. В тях тя предполага, че основната причина за постигане на значителни постижения не е вроден талант, а страст и постоянство. Добрата новина, не мислите ли?!? Противно на гениалността, упоритостта може да се развие, тя не е неизменна даденост. Момичето усети, че е достигнала до решение как да накара упоритостта да расте и да служи. На това е посветена книгата: „Grit“ от Анджела Дъкуърт.

Основната причина за постигане на значителни постижения не е вроден талант, а страст и постоянство.

Първият анализ, който трябва да се направи, е относно заглавието и неговия превод на български език. Самата авторка разделя „Grit” на две „психологически” съществителни: страст и постоянство. Когато се консултираме с Оксфордския речник, четем в значенията: „показване на смелост и решителност“. На уебсайта WordReference.com, в превод, получаваме: „кураж, смелост, решителност“. Мисля, че най-доброто определение, което намерих в Dictionary.com е „твърдост на характера“. Неслучайно авторката е основател и президент на „Character LAB“, чиято цел е радикално да ускори науката и практиката за развитие на характера. Изправени сме пред работа по социално научно разпространение, подкрепена от изследвания, извършващи се за дълъг период от време и в големи групи от хора. Постигнати са много корелативни фактори и авторът се е опитал да докаже тяхната причинно-следствена връзка с разсъждения и примери. За да подкрепи своите предложения. Тя използва и констатациите на няколко известни психолози, включително Уилям Джеймс, Мартин Селигман, Михали Чиксентмихайи, Джеймс Флин и Андерс Ериксон.

Въз основа на два емблематични примера в Съединените щати — Кандидатите за академия Уест Пойнт и състезателите в популярния тест за правопис на National Spelling Bee — авторката ни дава първото си откритие: най-талантливите не са постигнали повече — нито в традиционния тест за интелигентност, нито в спелуването. На кадетите от Уест Пойнт бяха измерени както IQ, така и нивото на “твърдост” на характера. Състезателите в Spelling Bee бяха оценени за техните вербални способности, но броят на часовете на обучение и практика в различни състезания по правопис също бяха количествено измерени. Всичко това кара авторката да постулира първата си изследователска хипотеза: вроденият талант и смелостта са две различни променливи. Нашият потенциал е едно, а това, което правим с него, е друго.

Авторът изпитва страст към преподаването от много ранна възраст. Докато учи невробиология в Харвард наставлява деца в държавни училища. След дипломирането си основава академия за безплатни консултации за млади хора. Започва да работи в Мак Кинси, като консултант и се оттегля от тази престижна компания, за да работи в популярен район на Ню Йорк. В последствие завършва Оксфордския университет с магистърска степен по Невропсихология. Но именно нейният престой в Долен Ийст Сайд, докато обучава тринадесетгодишни, ѝ дава прозрение да насочи мисията си към преподаване на младежи. Там тя открива, че не талантливите деца са се справили добре на изпитите, а тези, които са

работили най-упорито. Тя осъзнава , че талантът е недостаъчно условие за успех и започна да придава по-голямо значение на усилията. Така тя стига до едно от първите си предложения, свързани с таланта, усилията, способностите и постиженията. Умението е продукт едновременно на талант и усилия. А постижението е резултат от комбинацията от умения и усилия. Нейното заключение е, че усилието има двойно значение. "С усилие талантът става умение и в същото време усилията правят способността продуктивна." По този начин авторът се присъединява към дългия списък от учени, които, изучавайки ключовете към човешкото представяне, стигат до заключението, че усилията обикновено се подценяват.

Първата изследователска хипотеза на автора е, че вроденият талант и смелостта са две различни променливи. Нашият потенциал е едно, а това, което правим с него, е друго.

Сред тези изследователи са и Франсис Галтън и Уилям Джеймс. Те считат, че една от възможните причини за това ниско оценяване на усилията е, че те не са толкова бляскави, колкото таланта.

Едно от постиженията на автора е да предостави прост инструмент за измерване. Той е валидиран с различни групи и в различни ситуации. Едно от тях е точното прогнозиране, кой ще получи достъп до Уест Пойнт. Състои се от 10 въпроса. Неговата простота и пронизателност са поразителни.

1. Често се разсейвам от това, което правя в момента с мисли за нови идеи.
2. Пораженията не ме обезсърчават. Не се отказвам лесно.
3. Често сменям целите си.
4. Аз съм трудолюбив.
5. Трудно ми е да задържам фокуса си.
6. Завършвам започнатото.
7. Променям интересите си от година на година.
8. Аз съм усърден. Никога не се предавам.
9. Обсебвам се от идеи или проекти, но след това губя интерес.
10. Преодолявам неуспехи и съм готов да посрещна големи предизвикателства.

По стандарт, отговорите на тези въпроси са по скала от пет стойности. Но новото е, че в случая се оценяваме в тези области, от едно до пет, но спрямо повечето хора. Те варират от „Изобщо не се отнася до мен.“ (най-висока стойност) до „Много подобно е при мен.“ (най-ниска стойност).

Както беше отбелязано по-горе, авторът определя „Grit“ като страст и постоянство за постигане на дългосрочни цели. Във въпросите на теста е лесно да се види, че те измерват постоянството, но и страстта.

Силата на характера се отнася за постоянството в целите за дългосрочен план. Неуморно преследване на съответните цели. Без страст няма постоянство. Неговите груби парадигми са били неуморни в живота му, за да преследва страстта си. Тогава може да се потвърди, че „Grit“ или „Силата на характера“ се развива и показва в продължение на много години и за предпочитане в тази област на живота и работта, която дава смисъл на индивида и е от полза за общото благо. Можете да бъдете упорити в дадена дейност, но да бъдете погълнати от нея се случва само тогава, когато има страст.

Тази книга допълва обширната литература за личностно развитие и израстване, като разкрива явление, което има причина да присъства в живота на хората. Има възможност да се посветим на цел, която ще погълне съществуването ни. Но Дъкуърт ясно заявява, че истинските цели трябва да са от полза и за другите.

Следващото твърдение е, че „Grit“ или силата на характера може да нараства. Възможно е и трябва да се развива. Освен това родителите, учителите и настойниците могат да помогнат на децата и младежите да бъдат по-устойчиви. Авторката разграничава хора, които могат да бъдат идентифицирани като олицетворение на силата на характера. И намира в тях четири психологически актива.

- На първо място е Интересът. А именно тази страст започва, когато съществено се наслаждаваме на това, което правим.
- На второ място е Целенасочената практика. „Винаги да се опитваш да правиш нещата по-добре е от съществено значение за овладяването на всяко начинание.“

Умението е продукт на талант и усилия. А постижението е резултат от комбинацията от умения и усилия. Заключение: усилието е с двойна важност.

- На трето място е гореспоменатата Цел. Която позволява интересът да се запази във времето.
- Последният актив е Надеждата, очакването, че нашите собствени усилия могат да подобрят бъдещето ни.

Струва си да разберем малко повече за тези активи и да отбележим как в някои случаи книгата противоречи на много популярни идеи. Когато пише за интереса, авторката набляга на постоянството и пламенно съветва - „следвай своята страст“. Нейното заключение е, че трябва да подхранвате и насърчавате страстта си. Няма съмнение, че вроденият стремеж към щастие кара всеки да се опитва да прави това, което му харесва, така че тези съвети може да ви се сторят излишни. Но да знаеш как да насърчиш интереса, според авторката изисква по-задълбочени познания. Добрата новина е, че интересът може да се възобновява отново и

отново, но трябва да сте търпеливи, защото обикновено отнема време. С възрастта ролята на учащия става по-активна и информирана. С годините знанията и опитът нарастват, а с това и увереността и любознателността да научаваме повече.

По отношение на практиката, авторът използва думите на известен северноамерикански журналист относно интереса определен като постоянно желание да се справяме по-добре. Това е обратното на самодоволството. Но реално е положително състояние на ума, а не отрицателно. Когато го развием у себе си, ние не поглеждаме назад с недоволство. Гледаме напред с желание да растем. Малком Гладуел заявява, че са необходими 10 000 часа практика, за да бъдете отличен във всяка област на човешките усилия (вж. *Outliers: защо някои хора са успешни, а други не*, 2015). Дъкуърт твърди, че не е необходима редица от обучения, а целенасочена практика за усъвършенстване на дадено умение. Експертите се упражняват целенасочено. Нека разгледаме как точно се случва това:

1. Те си поставят конкретна цел Фокусират се върху специфични аспекти на тяхното представяне. Вместо да заложат на това, което правят добре, те се стремят да подобрят специфични слабости и пропуски. Те умишлено се стремят към постижения, които все още не са постигнали.
2. С внимание и големи усилия се насочват към достигане на тези конкретни цели.
3. След това търсят обратна връзка и експертно мнение за това как се справят. Те оценяват корекциите повече от похвалите. Това означава, че се интересуват повече от това, което правят погрешно – за да го преодолеят – отколкото от това, което вече правят добре.
4. Те правят непрестанни повторения, усъвършенствайки представянето си. Всяко умение, колкото и сложно и непосилно да изглежда, може да бъде разбито на неговите компоненти и всеки от тях може да се практикува многократно.

Създаването на ежедневни ритуали е важно за изграждане на навици. Значителна част от изследванията показват, че имайки навика да практикуваме на едно и също място и да отделяме време всеки ден, ни помага да спрем да изразходваме излишна енергия в мислене дали да започнем или не, просто го правим. „Няма по-нешастно човешко същество“, отбелязва Уилям Джеймс “от онзи, за когото всяка задача трябва да се решава всеки ден наново”.

Целта се определя като опит да се допринесе за доброто на другите. Съществено значение има разликата между хедонистичното търсене на индивидуални приятни преживявания – които се класифицират като примитивни и вулгарни – и търсенето на вътрешен мир и хармония със собствените си демони.

Надеждата се основава на очакването, че нашите собствени усилия могат да подобрят бъдещето ни. Има разлика между това да си мислим „Утре ще бъде по-добър ден” и „Решен съм, че утре ще е по-добре.” Точно както съществува заучена безнадеждност, за която говори Селигман, така има и заучен оптимизъм. Когато надеждите са обосновани, за провалите си мислим като за възможности да учим. Оптимистичните учители са най-смелите и щастливи. Смелостта и щастието от своя страна обясняват защо оптимистичните учители карат учениците си да се възползват по-добре от часовете в клас. В съответствие с горното, Дъкуърт предлага развиване на мисловна нагласа за растеж. Начин на мислене, който ни позволява да вярваме, че винаги можете да се научим да се справяме по-добре, без значение житейската област. Нагласата за растеж и твърдостта на характера вървят заедно. Посочва се, че типът ментална нагласа обикновено идва от собствения опит с успехите и неуспехите и как хората са реагирали на тези постижения и провали. В този смисъл се отдава голямо значение на подхода и езика на родителите, учителите и наставниците. В книгата са изброени някои типични и противоречиви фрази от различните ментални нагласи. Тези, които приемат, че не е възможно да се израсне и прогресира без наличие на таланти и тези, които изразяват вяра, че растежът е възможен. Примери: „Е, поне опита.“ срещу - „Това не е достатъчно. Нека поговорим за това какво точно направи и какво може да подобриш допълнително, за да проработи по-добре.” В много институции и компании фиксираното мислене се среща често. Счита се, че талантите са основни за успеха, генетични са и неизменни, така че грешките обикновено не са добре дошли. Съществена е разликата в компаниите, където доминира мисленето за растеж. Там по-голямата част от работещите вярват, че техните колеги са надеждни, иновациите се насърчават и се подкрепя вземането дори на рисковани решения. Авторът предупреждава, че хората имат склонност да изпадат във фиксиран начин на мислене, въпреки че искрено вярват в мисловната нагласа за растеж. Всички ние притежаваме тенденцията да се разочароваме от неуспехите, нетърпеливи сме, а в преценката на способностите на другите сме предразположени да се съмняваме във възможностите им за подобрене вместо да се концентрираме върху това как бихме могли да им помогнем да се справят по-добре.

Авторът пише ценен параграф за възпитанието на децата. Има деца, които дори като юноши са образцови. Техните родители ги насърчават и възпитават във върхови постижения и ги предпазват от несгоди и до някъде от реалността на живота. Те, обаче, са "съвършено крехки". Когато имат проблем в младостта или в ранна зряла възраст, те имат склонност да се „разпадат“. Тези вече пораснали деца добре знаят как да успяват, но не и как да се провалят. Последната част на книгата е посветена на култивирането на „Grit“ или устойчивост на характера и волята отвън. Това е, което родителите, възпитателите, преподавателите и треньорите могат да направят, за да могат техните деца, ученици и възпитаници да развият страст и постоянство от най-ранна възраст. Родителството е да „пренесем напред“, но може да

се упражнява не само от родители, но и от учители, треньори и др.. По този начин грижата за децата се разпределя между всички, които гарантират, че тези под тяхна отговорност се движат напред с интерес, цел, практика и надежда.

При много родители има изключителна дилема и различие между подкрепящо родителство и взискателно родителство. Мъдрият родител е едновременно подкрепящ и изискващ. Неговият авторитет се основава на знание, а не на сила. Изследванията в тази област са недвусмислени: мъдрото родителство е най-доброто за отглеждане на деца. Книгата предлага тест, който да напътства мъдрите родители.

Във въпросника за попълване от децата има три секции. Първите две секции оценяват родителската подкрепа както в обич, така и в уважение. Третата преценява колко са взискателни родителите. Пример за грижа е „Аз и родителите ми се ангажираме в дейности, които са забавни за всички членове на семейството“. Твърдението за уважение е „Родителите ми вярват, че имам право на собствени възгледи“. Едно от твърденията, оцетяващо взискателността е „Родителите ми очакват от мен да следвам и да се подчинявам на семейните правила“. Мъдрото родителство насърчава децата да подражават на родителите си. Има голяма разлика между подражанието и подчинението. И разбира се, не можеш култивираш сила на характера, ако не се бориш. Нека да повторим още веднъж, че децата може да не слушат родителите си, но винаги подражават на това, което ги виждат да правят.

Съществува и система от възрастни извън ядрото на семейството, която може да извърши много, за да допълни или подпомогне родителството. Мъдрите учители могат да променят живота на своите ученици. Коди Коулман, отгледан от баби и дядовци, братя и сестри, казва: „Не е нужно да си родител, за да промениш живота на някого. Ако ви е грижа за децата и знаете какво се случва, можете да допринесете за тяхното благополучие. Опитайте се да разберете какво се случва в живота им и им помогнете съответно на нуждите. Това е нещо, което изпитах от първа ръка. И това прави промяната”.

Втората тема се отнася до това, коя е най-добрата среда за израстване.

Авторът подчертава значението на извънкласните дейности, като спорт, изкуства, хобита или такива, по-близки на академичните среди, като клубове по риторика и дебати, или участие в училищния вестник. От една страна, те трябва да бъдат водени от възрастен, различен от родителя, който е взискателен и е експерт по темата. От друга страна, те трябва да се харесват от момчето или момичето. Тоест, те е желателно да съчетават предизвикателство и забавление. За да бъдат ефективни, те трябва да се посещават повече от една година, по-добре поне две години. Има много дългосрочни изследвания, които заключават, че постоянното и продължително участие в такъв вид дейност подобрява самочувствието на децата и младежите, позволява им да получават добри оценки и да избягват проблеми със закона.

В обширни изследвания на известния ETS институт (който създава тестовете SAT, GRE и TOEFL), характеристиката, която най-добре прогнозира дългосрочното представяне и резултатите в ETS тестовете, е непрекъснатото и целенасочено усилие, полагано за определени извънкласни дейности, практикувани за повече от една година, със значителни постижения в тях. Авторката си задава въпроса, дали опитът от тези извънкласни дейности развива „Grit“ (твърдост/устойчивост/сила на характера) или само по-постоянните деца, които имат вътрешна устойчивост, са тези, които обикновено се записват и упорстват в извънкласните дейности. Тя заключава, че и двете твърдения са факт и са верни.

Ангажираността изисква и развива различни умения, като учи младите хора на значими уроци, които те могат да прилагат в множество сфери на живота. „Учете се от другите, откривайте все повече и повече, чрез опита, какви са вашите приоритети и развивайте характер.“

Авторът признава, че са правени малко изследвания върху децата и техните извънкласни дейности по очевидни логистични и етични причини. При един от малкото експерименти раздели децата на две групи. Експерименталната група била подложена на трудна задача за изпълнение, за която децата получават награди след завършване. На контролната група възнаградението е същото, но са им дадени по-прости задачи. Когато и на двете групи деца са наложени други дейности с по-голяма трудност, тези от експерименталната група, полагат повече усилия да ги изпълнят, а децата от контролната група имат по-ниска успеваемост. Може да се заключи, че с практиката усърдието може да бъде научено. В чест на Мартин Селигман явлението е наречено „Заучено старание“.

Последната тема се отнася до значението на средата, в която децата се обучават. Авторката я нарича „културата на силната воля или култура на твърдия характер“. Както показват много антропологични и организационни изследвания, в дългосрочен план културата има способността да оформя идентичността, която засяга всеки аспект от нашия характер, с особено значение за неговата устойчивост и сила. Така авторът в своята книгата препоръчва нещо, което гръцкият философ Аристотел вече е предложил: „Добродетелният се развива сред добродетелните.“ Ако искате да имате „Grit“, потърсете култура, която поддържа тези добродетели и се присъединете към нея. Ако вие сте човек с лидерски качества, създавайте и

подкрепяйте тази култура и среда. Факт е, че решимостта на едни подобрява тази на други, тоака с течение на времето може да се очаква ефектът на „социален мултипликатор“.

Упоритостта в трудни моменти ни дава мощни уроци, приложими във всички сфери на живота. „Учете се от другите, откривайте все повече и повече, чрез опит, какви са вашите приоритети и развивайте характер.“

Книгата ни дава примери за култури на устойчивост на характера, от национални до организационни. Държава за пример е Финландия. Финландците имат емблематична черта. Те са носители на постоянство, на някаква вътрешна сила, която жителите на тази скандинавска страна смятат, че е вродена в тях — твърдение, което авторът поставя под въпрос. След проучване, проведено сред финландците, се стигна до заключението, че повечето от тях смятат, че тази черта може да се развие. Това би обяснило, че онези, които мислят, че имат това в гените си, са склонни да се стараят повече, поради което в крайна сметка това се оказва самоизпълнило се пророчество.

В организационния свят книгата дава два примера. Единият е този на отбор по американски футбол, „Seahawks“. Да сте треньор на „Seahawks“ се изисква да сте конкурентоспособни, да притежавате нагласа за успех, да се доказвате отново и отново. Да бъдете издръжливи, да не позволявате на неуспехите да ви демотивират. Такъв човек не може да бъде спрял от никакви предизвикателства и препятствия. Това отношение може да се обобщи в притежаването на твърдост. Другият пример е JP Morgan Chase. Неговото ръководство „Как да създаваме бизнес“ гласи: „Имайте силна решителност във всички неща, които правите“; „Показвайте решителност, устойчивост и упоритост“; „Не позволявайте временните неуспехи да станат постоянни извинения.“ „Използвайте грешките и проблемите като възможности за подобряване, а не като причина да се откажете.“

Книгата завършва с обобщаване на основните идеи и с няколко заключения. Отново ни се напомня, че това, което постигаме в живота, ще зависи от нашата твърдост. Манията по таланта ни отклони от тази истина. Подчертава се, че ние като личности и качества – за разлика от таланта – можем да израстваме в твърдост. Можем да развием дадени черти сами у себе си или у децата. Мисля, че въпреки че авторът ни показва тези два начина, в сърцето си тя смята, че вторият е по-осъществим. Моята дедукция идва от това, че тя пише какво е нейната жизненоважна цел: да използва науката психология, за да помага на децата да разцъфтят.

Срещу закостенелите представи на онези, които считат, че смелостта и твърдостта означават да си тип човек, който не умее да се радва на живота, проучванията посочват точно обратното, съществува неизменна връзка между устойчивостта на характера и удовлетворението от живота.

Авторът, следвайки много от философските твърдения на Аристотел, ни напомня, че мъдрецът е намерил умерено средство в добродетелта. Примерът е известен и очевиден.

Смелостта се колебае между две отрицателни крайности: страхливост и безразсъдство. Най-добрите коментатори на Аристотел обаче припомнят, че умереността и следването на златната среда е наистина разумно. С други думи, благоразумието е това, което трябва да показва, когато малко или много от нещо престане да бъде от полза. Например, няма горна граница за любовта. Винаги можете да растете в добродетелността и силата на характера. Авторът потвърждава, че малцина могат да кажат „Твърде много плача“. Но тя признава умереното разумно в определени моменти: разумният трябва да знае кога да спре да упорства в нещо непостижимо.

Страстта на автора към нейната тема не я заслепява: Смелостта не е най-важната черта в живота. Моралът е превъзходен. А всъщност има и други по-важни достойнства. Тоест, добродетелите са свързани. Едва ли може да има човек с изключителна добродетел, на който да липсват други добродетелни качества. Авторът предлага три групи от тях: вътреличностни, междуличностни и интелектуални. Смелостта е сред личните, които включват самообладание, добродетел, чрез която можем да устоим на онези изкушения, които ни възпират от нашите начинания. Тази група от силни страни ни позволява да постигнем съкровени цели, поради което някои ги наричат добродетелите на учебната програма, тъй като те са онези черти, които ви правят „пригоден за работа“. Междуличностните добродетели включват благодарност, социална интелигентност и емоционален самоконтрол. Те биха били хвалебствените добродетели, тези, чрез които най-вече ще бъдем запомнени дори след смъртта ни. Интелектуалните добродетели включват: любознателност и ентузиазъм, и са много важни за ученето.

Авторът завършва, като ни напомня, че със сигурност има ограничения в живота, не само поради липса на талант, но и на възможности. Но ние си налагаме ограничения по-често, отколкото си мислим. Опитваме се и ако не успеем, обикновено заключаваме, че сме достигнали тавана на нашите възможности. Или след неуспех сменяме посоката. Във всеки случай не довършваме започнатото, за да разберем всъщност колко сме способни. Да бъдеш устойчив означава „да поставяш един крак след друг“. Упорствайте в целите си. Това е инвестиране на време ден след ден, седмица след седмица и година след година.

Авторката се връща към спомена за баща си и неговия упрек за липсата на гениалност у неговите деца. Дори гениалният трябва да положи усилия, за да постигне велики неща. Но ако гениалността не е налична, еквивалентни резултати се постигат и с непрестанни усилия, с отдаденост с цялата душа. Съществува надеждата мнозина да достигнат до най-високите си цели и отличия.

Тази книга следва съвременната линия в психологията на преценка на добродетелите. Няма съмнение, че силата на характера има много добродетели. Добродетелите по някакъв начин до скоро оставаха недооценени. Може би, защото се причисляват към начин на живот, който заличава спонтанността и следователно свободата на човешките действия, или поради дори по-лоша причина, защото са представители на морал, противоречащ на преобладаващия морален релативизъм в нашето време. Но някои психологически школи са

реабилитирали отново добродетелите като желани и необходими в човешкото поведение. Мисля, че не е случайно, че Мартин Селигман е ментор на проф. Дъкуърт. Този създател на позитивната психология е написал наръчник за добродетелите (вж. Силни страни и добродетели на характера, 2004).

Етимологичният произход на добродетелта е латинската дума, която идва от сила. От една страна, защото всяка добродетел е сила. От друга страна, защото култивирането на добродетели изисква отново сила. В известен смисъл силата на характера, би била ключов елемент в развитието на всички добродетели. И това е, че израстването на устойчивостта, било то на волята или на интелекта, изисква постоянство,

Затова инициативата на авторката на „CharacterLab“ („Лаборатория за характери“) е добра платформа, от която могат да се почерпят практики и начини, които улесняват родителите, менторите и треньорите, за да развиват характера на младите хора. Това, което постигаме в живота зависи от нашата сила. Манията по таланта ни отклонява от тази истина. Подчертава се, че за разлика от вродения талант — ние можем да израстваме в твърдостта на характера.

Смелостта и силата не са най-важните характеристики в живота. Моралът е поставен по-високо от тях. И наистина, съществуват други, по-важни добродетели. Тоест, добродетелите са свързани. Едва ли може човек да притежава една единствена, изолирана добродетел без да е съпроводена от други.

В развитието и поддържането на добродетелта е традиционно да се изброява триада: отношение, знание и практика. Нека използваме силата на реда, за да илюстрираме тези три елемента. Може би сме имали много проблеми и не сме развили някои добродетели. Но ето тук ще ви споделим една стара мъдрост – „*Serva ordinem et ordo servabit te*“ или „Подчинявайте се на реда и реда ще ви служи добре.“. Как да изградим ред? Нека последваме правило, което може да ни помогне: „Едно място за всичко и всичко на мястото си.“. И тогава ще започнем да прилагаме това правило на практика отново и отново, докато то се превърне в конституционен навик, част от нашия начин на съществуване. Аристотел потвърждава, че добродетелта е като втора природа.

Нека да разгледаме връзката с тази триада и активите, които съставляват силата на характера. Никой не се бори да придобие добродетел, ако не е мотивиран да го направи. Паралелът с интереса и целта е очевиден. Знанието и практиката са следствие на целенасочено упражнение. Надеждата, за която Дъкуърт пише, е част от нагласата - Кой би поел пътя на израстване, ако не мисли, че ще може да го постигне. Заслугата на тази книга е анализът на тези активи и търсенето на научна подкрепа за нейните открития.

Аристотел дава до известна степен точно описание на Смелостта като добродетел. Книгата изброява множество случаи на хора, които са постигнали големи постижения благодарение на своето страстно постоянство. Със сигурност добродетелта ни дава опитност

в съответната сфера. Но най-важното за добродетелта е, че тя ни прави добри хора. Философът пише: „Добродетелите на човека ще се превърнат в начин на съществуване, чрез който човек става благороден и чрез който той изпълнява правилно своята функция“ (Никомахова етика, 1106a, 20). Мисля, че въпреки че авторката не излага тази идея ясно, можем да свържем нейната представа за страст с тази за любовта. Разликата между навик и добродетел е любовта, която ни мотивира да развиваме добродетелта. Ако израстването на силата на характера е плод на любов към другите, можем да кажем, че това усилие ще ни усъвършенства като хора, ще ни направи добри.

Любовта към другите се изтъква, когато книгата ни информира, че добрата цел трябва да бъде свързана с благополучието на другите. Но след това ни казва, че това не винаги е така.

В последно време усилията се оценяват по-добре. След години, в които самочувствието, креативността и спонтанността са били възхвалявани при децата и пренебрегвани усилия, постоянство и вътрешната дисциплина.

За Аристотел добродетелта винаги е от полза: „Необходимо е най-големите добродетели да бъдат и най-полezni за другите, тъй като добродетелта е способна да насърчава служенето на другите“ (Реторика, 1136b, 2). Мисля, че липсата на алтруистичен мотив за развитие на сила на характера може да направи постоянството по-скоро психологическа черта или доброволно усилие, отколкото добродетел, така че рано или късно усилията за израстване в „Grit“ могат да отстъпят място на причини за по-голям комфорт или незаинтересованост, или субектът в крайна сметка си спомня с горчивина лишенията, които е претърпял за да достигне до това състояние.

В последно време усилията се оценяват по-добре. След години, в които самочувствието, креативността и спонтанността са били възхвалявани при децата, а усилията, постоянството и дисциплината са били подценявани. Ако считаме, че за образователните резултати е отговорен талантът, ще получим по-ниска мотивираност на учениците и лоша подготовка, не само академична, но и житейска. Отзивите в тази сфера са различни: Саймън Синек в широко разгласеното му интервю за поколението Y или Милениали, Рикардо Морено Кастило в появата му в cuatro.com и Тони Надал в речта си за TedxMalagueta. Силата на характера има важен принос за подчертаване на важността на усилията, но отива по-далеч. Тя го „разбива“ на елементи и ни казва как да ги развивем. Пожелавам успех на инициативата CharacterLab на проф. Анджела Дъкуърт. Много деца могат да се възползват от нея, както и обществото, в което живеят.